

9. Чорний список» блогерів. URL: <https://22flr.com/blacklist/1>. (дата звернення: 17.12.2022)

Шмигленко К.Е.,
студентка IV курсу кафедри івент-менеджменту та соціальних комунікацій, ВП «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв»;
Науковий керівник: Орлова О.В., кандидат культурології, доцент з наказу кафедри івент-менеджменту та соціальних комунікацій ВП «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв», м. Миколаїв, Україна

ВЕРТЕП ЯК ВИД ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Українське театральне мистецтво бере початок від давньослов'янських обрядів, мистецтва скоморохів, які часто виступали з ляльковими виставами. У козацько-гетьманську добу спалах розвитку театрального мистецтва пов'язаний щонайперше зі шкільним навчанням.

Шкільний театр українського бароко започаткував драму як сценічне дійство, що відбувалося за певними правилами з декораціями, шумовими ефектами та іншими сценічними засобами.

Окремий вид драми, що сформувався в цей період, - вертеп. Акторами вертепа були ляльки.

Елементами театрального мистецтва було наповнене життя козаків. У всіх полках були музиканти, адже в похід козаки вирушали з піснями. Вони активно проводили дозвілля: танцювали, співали, слухали кобзарів і самі розповідали про свої подвиги. Любили козаки й театр календарної обрядовості (зокрема, вони були дотепними колядниками, стрибали через вогнища на Івана Купала), організовували вертеп та різні театральні-карнавальні дійства [https://ukrlit.net/textbook/9klas_4/37.html].

У XVII-XVIII ст. значного поширення в Україні набуло театральне мистецтво. Авторами драматичних творів були викладачі та учні навчальних закладів. Тогочасним глядачам показували твори «високого» стилю — великодні, різдвяні, історичні, житійні та повчальні драми. У перерві між діями ставили драматичні твори «низького» стилю — короткі вистави з народного побуту. Їх називали інтермедіями та інтерлюдіями.

Із XVII ст. на українських землях починає набувати популярності вертеп — ляльковий театр, який показували на різдвяні свята. Школярі, мандрівні дяки та міщани носили вертепи від хати до хати й розігрували лялькові вистави.

Звісно, у минулі часи вертеп мав більше сакрального (священного) сенсу – це було і релігійне дійство, визнане християнами, і водночас втілення язичницьких вірувань на згадку про померлих предків.

Сьогодні залишилося, на жаль, не так багато живих носіїв старої української культури, та й молоде покоління не готове підтримувати всі віяння старовини. Тому вертеп омолодився і сильно видозмінився, особливо в тих областях, де його традиція не така стара.

Одне поєднує різдвяне дійство - і раніше, і зараз головними шанувальниками вертепів залишаються діти.

Саме через зв'язок із різдвяною історією у вертепі завжди присутній традиційний набір персонажів. Це цар Ірод, його солдати, три царі, які принесли дари немовляті, пастухи, які першими дізналися про народження Христа, ангел, чорт, смерть, жид та його дружина.

У перекладі зі старослов'янської вертеп означає «печера» [<https://www.moirebenok.ua/uk/mother/mamochkinyi-interesy/gotovimsya-k-rozhdestvu-cho-nado-znat-o-vertepe/>]. За зовнішнім виглядом це була дерев'яна або картонна скринька з метр завдовжки й майже в людський зріст заввишки, у якій вистави розігрували за допомогою ляльок на паличках. Для їхнього пересування в дні скриньки робили прорізи. Вертепник тримався за палички, «водив» ляльок по сцені, а також озвучував героїв, змінюючи голоси. Ляльок виготовляли зазвичай із фарфору, дерева або картону, гарно розписували. Часто вони були справжніми витворами народного мистецтва і справляли велике емоційне враження на глядачів. З розвитком техніки ляльок у рух приводив прихований від глядачів спеціальний механізм. Деякі з вертепів були оснащені пристроями, що приводили в рух частини їхніх тіл. Наприклад, Смерть махала косою, Запорожець танцював навприсядки, у царя Ірода голова злітала з плечей тощо.

Сама скринька була поділена на дві частини, що відображали уявлення українців про світоустрій. У горішній розігрували різдвяну драму про народження Ісуса Христа. Вона символізувала собою небесний, духовний світ, святість. У долішній вертепники представляли комічні сценки національно-побутового змісту. Нижній поверх уособлював земний, реальний світ людей.

Вертепники для верхнього поверху не створювали різдвяну виставу самостійно, а користувалися усталеними варіантами, написаними викладачами колегіумів чи академій. Між сюжетами різних авторів відмінності були несуттєвими, тому що в усіх їх було спільне джерело — Євангелія від Матвія та Луки. Театралізоване дійство супроводжувалося виконанням колядок і творів релігійного змісту. Мова героїв різдвяної драми була церковнослов'янською.

Значно цікавішими й різноманітнішими були вистави на нижньому поверсі вертепу. Їхній зміст залежав від таланту й фантазії ляльководи, який сам був автором інтермедійної частини. Її сюжет — завжди пов'язаний із різдвяною частиною дійства. Герої раділи народженню Ісуса та смерті царя Ірода, співали колядки й танцювали. Ляльки відображали представників різних національностей і стосунки між ними. Головного персонажа — Запорожця — зображено хоробрим і відчайдушним,

захисником інтересів народу, який не боїться навіть смерті. Дія світської частини була динамічною, герої співали й танцювали, жартували та з'ясовували між собою стосунки.

Костюми відповідним чином характеризували героїв: у різдвяній драмі ляльок одягали, як мешканців Віфлеєму часів Ісуса Христа, а вбрання персонажів інтермедійної частини вказувало на їхній соціальний стан або національну належність. Індивідуалізованою була також їхня мова: Запорожець та Дід з Бабою розмовляли українською, Шляхтич — польською; Москаль — російською, дяк — пародійною книжною мовою, а мова Цигана рясніла специфічними словами. Поєднанням кількох мов вертепники досягали комедійного ефекту.

Вертеп на тривалий час став традиційною різдвяною розвагою українського народу. Крім лялькового театру, існував ще так званий «живий» вертеп, який розігрували люди. Вони одягали костюми й маски та із зіркою ходили від хати до хати колядувати. У наш час відроджується ця стародавня народна традиція, а вертепне дійство набуває сучасного, часто викривального, змісту [<https://uk.wikipedia.org/wiki/>].

Вертепні драми, поширені в Україні, справили великий вплив на становлення й розвиток театрального мистецтва. Це помітно у використанні драматургами нового часу сюжетів, способів творення образів, засобів гумористичного й комічного зображення.

Отже, з огляду на вищевикладене, можемо зробити висновок, що український вертепний театр — самобутнє явище у розвитку нашої театральної культури.

Список використаних джерел:

1. Перлини доби Бароко. - Електронний ресурс. Точка доступу: https://ukrlit.net/textbook/9klas_4/37.html

2. Різдво. Цікаві факти про вертеп. - Електронний ресурс. Точка доступу: <https://www.moirebenok.ua/uk/mother/mamochkinyi-interesy/gotovimsya-k-rozhdestvu-cho-nado-znat-o-vertepe/>

3. Вертеп. - Електронний ресурс. Точка доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>